

Leffler, Blank och en helig ko

Jag fick en fråga och tänkte att det var dags att gå till botten med hela ärendet.

Det handlar till att börja med om några polskor som Karl Peter Leffler tecknade upp efter Johan Edlund: »Från Mårten Blank, tröskverksbyggare i Harg i slutet af 1700-talet, och hans son Erik«, återgivna som II: 7-11 i *Om nyckelharpospelet på Skansen* från 1899.

Men vad var det för slags personer? En djupdykning i kyrkböcker efter Blank under aktuell tid framvisar följande släktband:

Mårten Blank (1804-1878) arbetskarl vid Gruvstycket, Björsta gruva, Harg.

En son Eric (1826-1854).

Fader Eric (1771-1810) mjölnardräng vid Vaddika kvarn, Hökhuvud s:n, kronobåtsfördubblingskarl Öhrn, utkallad 1807.

En farbror Mårten (1768-1812), mjölnare vid Vaddika kvarn efter fadern.

Hans ende son Mårten levde 1799-1819

En andra farbror Henric (1773-1847) mjölnare 1793 i Kolarmora, Bladåker s:n.

Son Johan Hendric, f.1810, mjölnare, 1837 torpare i Kvarntorpet, Knutby s:n

Farfader Mårten Blank (1739-1792), mjölnare i Vaddika »dödde efter långvarig sjukdom af swår magsjuka, gammal 53 år«.

Leffler har på flera håll lämnat felaktiga detaljuppgifter när det gäller tid och ålder och härkomst, men i grunden är han tillförlitlig. Eftersom Mårten d.y. (1804-1878) är den ende Mårten med en son Eric följer att det bör vara dessa båda som ligger bakom de anförda polskorna.

När Mårten var tre år gammal lämnar fadern hemmet som soldat och kommer aldrig tillbaka. Sonen bor kvar med modern, fattighjon, på Vaddika ägor till dess han efter några korta drängtjänster 1823 flyttar till Björsta gruva i Harg. Här gifter han sig med en bondedotter i byn och blir i tur och ordning dagsverkare, gruvdräng och arbetskarl. Vad gäller uppgiften om Mårten som tröskverksbyggare så var sådana en nymodighet som introducerades i östra Uppland på 1830-talet och deras tillverkande kom att bli en bisyssla för hantverksskickliga personer.

I sitt första gifte fick Mårten sonen **Eric Blank** (1826-1854), gift 1847 med en skräddaredotter i Kolarmora, Bladåker. Denne efterlämnade en nyckelharpa enligt bouppteckningen.

I sitt andra gifte dottern Greta Stina (1845-1869), gift med en nybyggare i Illersätra, Harg. Nästa fråga blir var Mårten kan ha lärt sig spela nyckelharpa. När han var åtta år fanns ingen vuxen född Blank kvar i hembyn som skulle ha kunnat lärt honom spel och låtar. Det finns överhuvud taget heller inte någon uppgift om spel här. I Mårtens nya miljö under Hargs bruk flödade däremot ett rikt spel på nyckelharpa. Många kan nämnas: *Johan Edlund* i Stockby och Björsta; *Per Sundin* vid Björsta gruva, »Marsätrar'n« *Ekström* i Malsättra, *Matts Ersson* i Träsket, *Jan Eric Klar* från Moxboda, *Olof Carlstedt* från Grådal; *Carl Eric Jansson* alias »Gammel-dambarn« i Amsterdam; *Per Mattson Skot* i Björsta; *Anders Gustaf Sjölund* i Löhammar; *Per Mattson Skot* i Björsta; *Gustaf Wahlund*, i Sanda, ... En grogrund så god som någon för att bli intresserad av nyckelharpa.

En nyckelharpa

Allt detta leder över till en nyckelharpa märkt »1787« som 1996 gick på en auktion i Tallarna, Harg. Den förvärvades av Hasse Gille som gav den namnet »Gustava«.

Av någon outgrundlig anledning har nyckelharpan kommit att förknippas med Mårten Blank d.ä. (1739-1792), mjölnare i Vaddika, Hökhuvud. För detta saknas reellt stöd – den är känd senast spelad kring 1900 inom en smedfamilj Nilsson vid Övre hammaren, Harg. Sökningar i släktleden bakåt ger vid handen att fadern var smedson från Forsmark och modern född Sporrong vid Nedra hammaren i Harg. Hon var på långskotts håll släkt med snickaren vid Hargs bruk: *Lars Rosenqvist* (1738-) vilkens son snickaren i Norrharg: *Anders Rosenqvist* (1774-1839) ägde en nyckelharpa, nu på Scenkonstmuseet i Stockholm. En Sporrong som spelade nyckelharpa var *Eric* (1794-) kolare i Lilla Rångsön, Forsmark. En av hans döttrar blev 1845 gift med en nyckelharpospelare i Barknåre, Hållnäs.

Summa summarum. Inte mycket att gå på i försöken att utröna vem som byggde nyckelharpan eller varifrån den ursprungligen hade kommit. Den har kanske inte ens sin upphovsman att söka inom den släkt som senast innehade den.

Uppgift om Nilsson har jag fått av Kerstin Engman.